

Per Øverland: Hans Nielsen Hauges gate på Voldsminde

Det er ikke tilfeldig at denne gata ligger der den ligger. Et sted her lå den gamle tingstua på Lademoen der Hans Nielsen Hauge ble forhørt da han satt i kasjotten i Trondhjem i 1799-1800. Tingstua lå i det gamle sentrum i Strinda. Her bodde lensmannen på Voldsminde gård og her kom de kommunale institusjonene da kommunene ble skapt i 1838. Kommunen kjøpte Eli plass gård; nabogården til Voldsminde. Her holdt kommunestyret sine møter. Her kom sparebanken. Den første fastskolen i Strinda fikk sin plass her i en lang årrekke. Gata går parallelt med Anders Buens gate og ligger bak den første husrekken ved Lademoen kirke. Den går over tomta der Voldsminde gårds store uthus lå og hvor idrettsforeningen Rapps idrettsbaner senere kom. Gata ble regulert og fikk sitt navn i 1935. Den gikk forbi det gamle hovedhuset på Voldsminde gård. Det ble først revet i 1958. På dets tomt lå i mange år en barnehage. Boligkomplekset Voldsminde ble bygd 1935-1938. Det ble tegnet av professor Sverre Pedersen. Her finner vi de første boligblokkene i byen som vender kortenden mot hovedgata. Det er for å få mer sol og lys til leilighetene.

Gata er oppkalt etter en mann som har betydd mye for Norge på minst fire områder. Som bondegutt gjorde han opprør mot standssamfunnet, som religiøs forkynner brøt han med prestenes religionsmonopol, som handelsmann og gründer bante han vei for småhandlere mot storkapitalen og som almuesmann gikk han i brodden for vanlige folk mot de gamle autoritetene i det norske samfunnet. La oss se litt på hvert av disse områdene.

Professor Halvdan Koht som var professor i historie ved Universitetet i Oslo og senere norsk utenriksminister fra 1935 til 1941, oppfattet Hans Nielsen Hauge som en banebryter for det gryende norske demokratiet. Hans Nielsen ble født i 1771 på foreldrenes gård, Hauge på Rolvsøy i Tune, i nåværende Fredrikstad. Legg merke til fødselsåret. Han var 18 år gammel da den franske revolusjon rystet samtlige fyrstehus i Europa. Alle statsledere vocket på alt som kunne minne om sosial oppstand. Hans Nielsen fortalte selv om sin skjellsettende opplevelse. I sitt 25. år opplevde han ute på åkeren da han

pløyde og sang en salme, at Frelseren talte til ham. Han ble hele livet trofast mot denne opplevelsen. Han begynte å opptre som forkynner i nærmiljøet. Snart reiste han videre omkring og myndighetene ble oppmerksom på ham. Han var ingen fattiggutt. Han vokste opp i en stor søskenflokk på en god gård. Han hadde nok odelsbondens selvbevissthet og stolthet med seg. Både han og hans søsken var begavet og evnerike. I tillegg hadde han påvirkning fra tre ulike religiøse retninger. Den religiøse opplæringen var grunnlagt på luthersk tro med pietistisk preg. Som det tredje kom herrnhutismen blant annet gjennom menighetens prest i hans oppvekst og konfirmasjon. Disse tre retningene gav ulike impulser til en våken ungdom.

Hans Nielsen Hauge er mest kjent som legpredikant, men den virksomheten var fra første stund kombinert med interesse for forbedringer i landbruket og med næringsvirksomhet. Som pietistisk predikant var det viktig å vekke folk til å praktisere sin kristendom. Tilhørerne skulle ledes til et levende og aktivt kristenliv. Dette hadde hverken prester eller andre øvrighetspersoner noe i mot, men problemet var at det var en autorisert oppgave for prestene. Det var den kongelige ordning, Konventikkelpakaten fra 1741, som ble tatt frem mot Hauge. Denne kongelige plakaten ønsket å fremme religiøst liv og var gitt mot slutten av Fredrik V's regjering, sønn av Christian VI, pietistkongen. Plakaten ville holde religiøst liv under prestenes og myndighetenes kontroll. Hans Nielsen Hauge gikk ut over bestemmelsene i plakaten og han ble arrestert gang på gang. Likevel ble han sluppet ut igjen fordi plakaten ikke hadde straffebestemmelser. Mere eller mindre fritt dro han landet rundt fra Lindesnes til Malangen med sin dobbelte virksomhet fra 1797 till 1804 da han ble satt fast for en tiårsperiode.

Hans Nielsen Hauge ble kjøpmann i Bergen. Det var ikke begynnelsen på hans deltakelse i næringsvirksomhet. Tvert imot. Allerede før sin omvendelse var han stadig på torget i Fredrikstad med produkter fra gården for å få gode inntekter. Da han begynte som forkynner, var han samtidig opptatt av forbedringer av jordbruket og gav råd om næringsvirksomhet og økonomiske transaksjoner. Han så ingen motsetning mellom disse to virksomhetene. Som kjøpmann fikk han pass for å kunne reise rundt i landet. Han ble reder og handlet mye med fisk. Ellers startet han papirfabrikk på Eiker som lagde landets beste bøttepapir; dokumentpapir av tekstilfibre. Han startet saltkokerier.

Sammen med sine venner (haugianere) drev han eiendomshandel. Mest ivrig drev han med trykking av bøker. Selv skrev han nærmere 40 bøker som ble solgt i omkring 150.000 eksemplarer til en befolkning på en knapp million. Store summer var i omløp. Et viktig poeng i rettssaken var påstanden om at Hauge samlet i en «hellig kasse» midler som kunne finansiere en revolusjon, men en slik kasse fantes ikke! Hugianerne stolte på hverandres ord og avtaler. Rettssaken endte med en bot på tusen riksdaler som vennene samlet inn. Resultatet av fengslingen var at han kom ut med en knekket helse og fikk bare leve ti år etter 1814.

Hans Nielsen Huges gate, september 2019. Foto: Bjørn Lien.

Hans Nielsen Hauge delte den franske revolusjoners idealer! På sett og vis hadde myndighetene rett i å frykte at hans virksomhet kunne inspirere til en norsk revolusjon. Ser en nærmere etter i hans skrifter, oppdager vi snart at frihet, likhet og brorskap mellom alle mennesker er et grunnsynspunkt hos ham. Å hylle frihet, likhet og brorskap som idealer for samfunnsutviklingen, er ikke det samme som å kalle til voldelig revolusjon. Veien til større frihet, likhet og brorskap for folket kan også gå gjennom kristen forkynnelse og moralsk frigjøring. Her la Hauge grunnlaget for norsk demokratisk sinnelag. Rettigheter som Hauge kjempet for, er i dag rettigheter som vi tar som en selvfølge og som vi deler som grunnleggende forutsetninger for vårt samfunnsliv.

